

EDMONDO DE AMICIS

CUORE

Ilustrații de Diana Tivu

Traducere din limba italiană de
Cerasela Barbone

Editura Paralela 45

Director de producție editorială: Ionuț Burcioiu

Redactare: Mihaela Cosma

Corectură: Gabriela Grigorescu

Tehnoredactare și DTP copertă: Liviu Stoica

Pregătire de tipar: Marius Badea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DE AMICIS, EDMONDO

Cuore / Edmondo De Amicis ; il. de Diana Tivu ; trad. din lb. italiană de Cerasela Barbone. – Pitești : Paralela 45, 2025

ISBN 978-973-47-4361-2

I. Tivu, Diana (il.)

II. Barbone, Cerasela (trad.)

821.131.1

Pentru traducerea în limba română a fost folosită ediția în limba italiană
Cuore, de Edmondo De Amicis, Fratelli Treves Editori, Milano, 1889.

Copyright © Editura Paralela 45, 2025

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

www.edituraparelela45.ro

CUPRINS

<i>Nota editorului</i>	7
<i>Nota autorului</i>	9
Octombrie	11
Noiembrie	27
Decembrie	52
Ianuarie	72
Februarie	94
Martie	129
Aprilie	156
Mai	187
Iunie	232
Iulie	255

NOTA EDITORULUI

Romanul *Cuore*, publicat în anul 1886, rămâne una dintre cele mai îndrăgite cărți pentru copii și tineri din literatura universală. Scris sub forma unui jurnal imaginar al micului Enrico Bottini, elev din Torino, cartea surprinde un an școlar plin de experiențe, emoții și lecții de viață. Paginile sale respiră inocență, dar și maturitate, arătând cititorilor cum respectul, bunătatea, curajul și solidaritatea se clădesc în inimile celor mici și îi însoțesc apoi întreaga viață.

Valoarea acestei cărți stă nu doar în frumusețea poveștii, ci și în modul în care cultivă sentimente morale, estetice și civice. De-a lungul deceniilor, *Cuore* a fost citită de generații întregi de copii din întreaga lume, devenind un ghid al prieteniei, al responsabilității și al iubirii de familie și de patrie. Lecțiile pe care le transmite sunt universale, rămânând actuale și astăzi, într-o epocă în care nevoia de modele autentice este mai mare ca oricând.

În paginile cărții, școala este mai mult decât o clădire, este un organism viu, ale cărui șoaapte se aud de pe stradă: glasuri de învățători care îi îndrumă blând pe copii, nume de eroi rostite cu respect și murmurul lecțiilor ce clădesc, zi de zi, viitorul. Fiecare clasă devine parte dintr-un fluviu nesfârșit de copii din întreaga lume care, mergând spre școală, merg de fapt spre lumina cunoașterii. Astfel, De Amicis ne arată un adevăr simplu și profund: școala nu este doar un loc de învățătură, ci locul unde omenirea întreagă învață să spere și să se înalțe.

Autorul, **Edmondo De Amicis** (1846–1908), a fost un scriitor și jurnalist italian, cunoscut nu doar pentru talentul său literar, ci și pentru sensibilitatea cu care a surprins viața oamenilor simpli. A descoperit în literatură un mod de a vorbi despre oameni, despre frumusețea și

fragilitatea lor. După o carieră militară, și-a dedicat viața scrisului, devenind un adevărat formator de conștiințe prin operele sale. Cu marea sa operă, *Cuore*, a reușit să dăruiască nu doar o poveste, ci și o lecție de viață: aceea că adevărata forță a omului se află în inima sa.

Această carte nu este doar pentru copii. Este pentru toți cei care vor să-și aducă aminte ce înseamnă să fii bun, să visezi, să crezi în ceilalți. Citind-o, redescoperim copilul din noi și învățăm, încă o dată, că lumea devine mai frumoasă atunci când o privim cu inima deschisă.

NOTA AUTORULUI

Această carte este închinată îndeosebi copiilor din școala primară, celor cu vârste între nouă și treisprezece ani, și s-ar putea intitula: *Povestea unui an școlar, scrisă de un școlar din clasa a treia* a unei școli municipale din Italia*. Când spun „scrisă de un școlar din clasa a treia“, nu vreau să se înțeleagă că a fost tipărită întocmai cum a așternut-o el pe hârtie. El a însemnat pe parcurs, într-un caiet, după puterile lui, tot ce-a văzut, a auzit și a gândit la școală și în afara ei. Iar la sfârșitul anului, tatăl său i-a corectat însemnările, străduindu-se să nu le modifice înțelesul și să păstreze, pe cât posibil, chiar cuvintele fiului său.

Patru ani mai târziu, băiatul, ajuns acum la gimnaziu, a recitat caietul și, cu ajutorul amintirii încă vii a oamenilor și a întâmplărilor, a adăugat însemnări de-ale lui. Aceasta este, așadar, cartea pe care o veți citi, dragi copii. Nădăduiesc că o veți îndrăgi și că lectura ei vă va fi de folos.

* „Clasa a III-a“ din jurnalul lui Enrico se referă la al treilea an de școală primară din sistemul italian al epocii (cca. 1880). Vârsta naratorului, de 12 ani, se explică prin variațiile frecvente din acea perioadă (înscrierea târzie la școală, absențe) și nu corespunde sistemului românesc actual, unde este asociată, de regulă, cu clasa a VI-a. (N. red.)

OCTOMBRIE

Prima zi de școală

Luni, 17

Astăzi este prima zi de școală. Au trecut ca un vis cele trei luni de vacanță la țară! Mama m-a însoțit în această dimineață la secția Baretti* să mă înscrie în clasa a treia. Eu mă gândeam la vacanța petrecută la țară și nu aveam chef să merg. Pe toate străzile era o mare forfotă de băieți; tați și mame se înghesuiau în cele două librării să cumpere ghiozdane, serviete și caiete, iar în fața școlii se îngrămădea atâta lume, încât omul de serviciu și paznicul făceau eforturi să țină liberă poarta.

Lângă poartă am simțit o atingere pe umăr; era învățătorul meu din clasa a doua, la fel de vesel, cu părul lui roșcat ciufulit, care mi-a spus:

— Așadar, Enrico, ne-am despărțit pentru totdeauna?

Eu știam asta. Și totuși, cuvintele acelea m-au mâhnit. Cu greu am reușit să intrăm. Doamne, domni, femei din popor, muncitori, ofițeri, bunici, slujnice, toți cu copiii ținuți de mână și având în cealaltă carnetele de note, umpleau sala de la intrare și scările, într-un zumzet care-ți crea impresia că intri într-un teatru.

Am revăzut cu plăcere încăperea aceea mare de la parter, spre care dădeau cele șapte uși de la clase, unde mi-am petrecut aproape fiecare zi timp de trei ani. Era multă lume, învățătoarele erau într-un du-te-vino. Învățătoarea mea din clasa întâi m-a salutat din pragul ușii clasei și mi-a spus:

* Secția Baretti (*Sezione Baretti* în italiană) se referă la secția pentru băieți a școlii elementare Moncenisio din Torino. (N. red.)

— Enrico, tu te duci la etaj anul acesta. Nici măcar n-o să te mai văd trecând!

Și m-a privit cu tristețe.

În jurul directorului erau femei foarte îngrijorate, fiindcă nu mai era loc pentru feciorii lor, și mi s-a părut că el are barba un pic mai albă decât anul trecut. I-am regăsit pe băieții care crescuseră, se îngrășaseră. La parter, unde se făcuseră deja repartizările, erau niște preșcolari care nu voiau să intre în clasă și se opinteau ca niște măgăruși; era nevoie să fie trași înăuntru cu forța. Unii fugeau din bănci, alții, văzându-și mama și tata că pleacă, se puneau pe plâns, și părinții erau nevoiți să se întoarcă să-i liniștească sau să-i ia cu ei, iar învățătoarele cădeau pradă disperării. Fratele meu mai mic a fost dus în clasa învățătoarei Delcati, iar eu, la învățătorul Perboni, la etaj. La ora zece eram toți în clasă: cincizeci și patru. I-am recunoscut doar pe vreo cincisprezece sau șaisprezece dintre colegii mei dintr-a doua, între care Derossi, cel care ia mereu premiul întâi. Mi s-a părut atât de mică și de tristă școala, gândindu-mă la păduri, la munții unde mi-am petrecut vara! Mă gândeam și la învățătorul nostru dintr-a doua, atât de bun, care râdea întotdeauna cu noi, și de scund, încât părea un coleg de-al nostru, și-mi părea rău că nu-l mai văd acolo, cu părul roșcat, ciufulit. Învățătorul nostru e înalt, fără barbă, cu părul cărunt și lung, cu un rid în mijlocul frunții; are vocea gravă și ne privește pe toți atent, unul după altul, parcă voind să descifreze ceva în noi, și nu râde niciodată. Îmi ziceam în sinea mea: „Iată prima zi. Încă nouă luni. Câte teme, câte examene lunare, câte eforturi!“ Chiar aveam nevoie s-o găsesc pe mama la ieșire și am alergat să-i sărut mâna. Ea mi-a spus:

— Curaj, Enrico! O să învățăm împreună.

Și m-am întors acasă bucuros. Dar nu-l mai am pe învățătorul meu, cu zâmbetul lui bun și vesel, iar școala nu mi se mai pare la fel de frumoasă ca înainte.

Învățătorul nostru

Marți, 18

După dimineața asta, îmi place și învățătorul meu cel nou. Pe când intram în clasă, iar el era deja așezat la locul lui, apărea din când în când în pragul ușii câte unul dintre elevii săi de anul trecut să-l salute; apăreau, în trecere, și spuneau:

— Bună ziua, domnule învățător!

— Bună ziua, domnule Perboni!

Unii intrau, îi atingeau mâna și fugeau. Se vedea că îl îndrăgesc și că ar fi vrut să se întoarcă la el. El răspundea: „Bună ziua“, strângând mâinile care i se întindeau, dar nu se uita la niciunul; la fiecare salut rămânea serios, cu ridul lui pe frunte, întors spre fereastră, și privea acoperișul casei din față. Părea că suferă mai degrabă, în loc să se bucure de acele saluturi. Apoi ne privea pe noi, unul după altul, atent. Predând, a coborât (de la catedră) să se plimbe printre bănci și, văzând un băiat care avea chipul roșu tot de bășicuțe, s-a oprit din predat, i-a luat fața în mâini și l-a privit. Pe urmă, l-a întrebat ce are și i-a trecut mâna peste frunte să simtă dacă e caldă. În tot acel timp, un băiat din spatele lui s-a ridicat în bancă și a început să facă pe marioneta. Domnul Perboni s-a răsucit brusc. Băiatul s-a așezat imediat la loc și a rămas acolo, cu capul plecat, așteptând pedeapsa. Învățătorul i-a pus o mână pe cap și i-a spus:

— Să nu mai faci asta niciodată.

Nimic altceva. S-a întors la catedră și a terminat de predat. După aceea ne-a privit un moment în liniște. Pe urmă, a spus foarte încet, cu vocea lui gravă, dar blândă:

— Ascultați. Avem de petrecut un an împreună. Să facem astfel încât să-l trecem cu bine. Învățați și fiți ascultători. Eu nu am familie. Familia mea sunteți voi. Anul trecut o aveam încă pe mama mea: a murit. Am rămas singur. Nu vă mai am decât pe voi pe lume, numai voi sunteți în sufletul și în gândurile mele. Voi trebuie să fiți fiii mei. Eu țin la voi, trebuie să țineți și voi la mine. Nu vreau să am motive să pedepsesc pe nimeni. Arătați-mi că sunteți băieți buni. Școala noastră va fi o familie și voi veți fi alinarea mea și mândria mea. Nu vă cer o promisiune în cuvinte. Sunt sigur că, în inima voastră, mi-ați spus deja „da”. Și vă mulțumesc.

În momentul acela a intrat omul de serviciu să anunțe sfârșitul programului. Am ieșit toți din bănci într-o tăcere deplină. Băiatul care se ridica în bancă s-a apropiat de învățător și i-a spus cu voce tremurândă:

— Domnule învățător, iertați-mă!

Învățătorul l-a sărutat pe frunte și i-a spus:

— Du-te, copilul meu.

O nenorocire

Vineri, 21

Anul a început cu o nenorocire. În drum spre școală, în această dimineață, îi repetam tatălui meu cuvintele învățătorului când am văzut strada plină de lume care se înghesuia în fața porții de la secția pentru băieți. Tata a spus imediat:

— O nenorocire! Anul începe rău!

Am intrat cu greu. În sala cea mare era o înghesuială de părinți și de copii pe care învățătorii nu reușeau să-i țină în clase. Toți erau întorși cu fața spre biroul directorului și se putea auzi:

— Bietul băiat! Bietul Robetti!

Pe deasupra capetelor, în capătul sălii pline de oameni, se puteau vedea coiful unui gardian și capul pleșuv al directorului, apoi a intrat un domn cu joben și toți au murmurat:

— E medicul.

Tata l-a întrebat pe un învățător:

- Ce s-a întâmplat?
- I-a trecut roata peste picior, a răspuns el.
- I-a rupt piciorul, a spus un altul.

Era un băiat dintr-a doua care, venind la școală pe strada Dora Grossa și văzând un puști din clasa întâi scăpat din mâinile mamei lui și căzut în mijlocul străzii la câțiva pași de un omnibuz care venea spre el, alergase, curajos, îl înșfăcase și îl salvase din calea pericolului. Dar fiindcă nu se grăbise să-și tragă piciorul, roata omnibuzului trecuse peste el. Era fiul unui căpitan de artilerie. În timp ce ne povesteau toate astea, o doamnă a intrat în sala mare ca o nebună, dând laoparte mulțimea: era mama lui Robetti, care fusese chemată. O altă doamnă a alergat înspre ea, aruncându-și brațele în jurul gâtului ei în hohote de plâns: era mama copilului salvat. Amândouă s-au năpustit în cameră și s-a auzit un strigăt disperat:

— Vai, Giulio! Copilul meu!

În momentul acela s-a oprit o trăsură în fața porții și în scurt timp a apărut directorul cu copilul în brațe, care-și sprijinea capul pe umărul lui, alb la față și cu ochii închiși. Toți au tăcut: se auzeau doar suspinele mamei. Directorul s-a oprit o clipă, palid, și l-a ridicat un pic pe băiat cu amândouă brațele să-l arate mulțimii. Și atunci învățători și învățătoare, părinți, copii au strigat deodată:

- Bravo, Robetti!
- Bravo, sărmane copil!

Și îi trimiteau sărutări; învățătoarele și băieții strânși în jurul lui i-au sărutat mâinile și brațele. El a deschis ochii și primul său gând a fost:

— Servieta mea!

Mama picului salvat i-a arătat-o și i-a spus:

— Ți-o duc eu acasă, îngerașule drag, ți-o duc eu!

Timp în care o sprijinea pe mama rănitului, care-și acoperea fața cu mâinile. Au ieșit, l-au așezat cu grijă pe băiat în trăsură, iar trăsura a pornit. Și atunci am intrat toți în școală, în liniște.

Băiatul calabrez

Sâmbătă, 22

Ieri-seară, în timp ce învățătorul ne dădea vești despre bietul Robetti, care trebuia să umble o vreme în cârje, a intrat directorul cu un elev nou înscris, un băiat cu fața foarte măslinie, cu părul negru, cu ochii mari și negri, cu sprâncenele dese și unite pe frunte. Era îmbrăcat tot în negru, cu o curea de piele neagră în jurul taliei. Directorul, după ce i-a vorbit la ureche învățătorului, a ieșit, lăsându-l lângă el pe băiatul care se uita la noi cu ochisorii aceia negri, parcă înfricoșat. Atunci învățătorul l-a luat de mână și a spus către clasă:

— Voi trebuie să fiți bucuroși. Astăzi intră în școală un mic italian născut la Reggio di Calabria, la peste opt sute de kilometri de aici. Să-l îndrăgiți pe fratele vostru venit de departe. S-a născut pe un pământ glorios, care a dăruit Italiei oameni iluștri și îi dă muncitori voinici și soldați destoinici; pe un pământ dintre cele mai frumoase ale patriei noastre, cu păduri întinse și munți înalți, locuit de un popor foarte talentat și curajos. Îndrăgiți-l, astfel încât să nu bage de seamă că e departe de orașul în care s-a născut. Arătați-i că un băiat italian, în orice școală italiană pune piciorul, găsește niște frați.

Acestea fiind spuse, s-a ridicat și a arătat pe harta Italiei punctul în care e Reggio di Calabria. Apoi a strigat tare:

— Ernesto Derossi!

Cel care ia mereu premiul întâi. Derossi s-a ridicat.

— Vino aici, a spus învățătorul.

Derossi a ieșit din bancă și s-a dus lângă catedră, în fața micului calabrez.

— Ești primul pe școală, i-a spus învățătorul, așadar îmbrățișează-l de bun-venit, în numele întregii clase, pe noul coleg; fiul Piemontului îl îmbrățișează pe fiul Calabriei.

Derossi l-a îmbrățișat pe calabrez, spunând cu vocea lui cristalină:

— Bine ai venit!

Și l-a pupat pe obraji cu entuziasm. Toți au bătut din palme.

— Liniște! a strigat învățătorul. Nu se bate din palme în școală!

Dar se vedea că e bucuros. Și calabrezul era bucuros. Învățătorul i-a repartizat locul și l-a însoțit până la bancă. Apoi a mai spus:

— Țineți minte ce vă spun. Pentru ca acest lucru să se poată întâmpla, ca un băiat calabrez să se simtă ca la el acasă la Torino și ca un băiat din Torino să se simtă ca la el acasă în Reggio di Calabria, țara noastră a luptat cincizeci de ani și trei mii de italieni au murit. Voi trebuie să vă respectați, să vă iubiți toți între voi; dar dacă vreunul dintre voi jignește pe acest coleg pentru că nu s-a născut în provincia noastră, s-ar face nedemn să mai înalțe vreodată ochii din pământ când trece un steag tricolor.

Imediat ce calabrezul s-a așezat la locul lui, cei din jur i-au dăruit penițe și o coală de hârtie, iar un alt băiat, din ultima bancă, i-a trimis un timbru din Suedia.

Colegii mei

Marți, 25

Băiatul care i-a trimis calabrezului timbrul e cel care-mi place cel mai mult dintre toți. Îl cheamă Garrone, e cel mai mare din clasă, are aproape paisprezece ani, capul mare, umerii lați. E bun, se vede când zâmbește, dar dă impresia că se gândește tot timpul, ca un bărbat.

Acum îi cunosc deja pe mulți dintre colegii mei. Îmi place și altul, pe nume Coretti, care poartă un jersey ciocolatiu și o căciulă din blană de pisică, mereu vesel, fiul unui negustor de lemne care a fost soldat în războiul din '66, pe frontul prințului Umberto, și se spune că are trei medalii. E micul Nelli, un cocoșat amărât, sfrijit și palid la față. E unul foarte bine îmbrăcat, care tot timpul își îndepărtează firele de păr de pe haine, pe care-l cheamă Votini. În banca din fața mea e un băiat căruia i se spune „zidărașul” pentru că tatăl lui e zidar. Are o față rotundă ca un măr, cu un nas borcănat, și posedă o abilitate deosebită: știe să imite *botul de iepure*, și toți îl pun să imite ca să râdă. Poartă o mică pălărie cu boruri mari și moi, pe care o ține făcută ghem în buzunar ca pe o batistă. Lângă zidăraș e Garoffi, un vlăjgan uscățiv, cu nas coroiat și ochi foarte mici, care face încontinuu negoț cu penițe, ilustrații și cutii de chibrituri și își scrie lecția pe unghii ca s-o citească pe furiș. Apoi e un domnișor, Carlo Nobis, care pare foarte îngâmfat și stă între doi băieți care îmi sunt foarte simpatici:

fiul unui fierar, îmbrăcat într-o jachetă care-i ajunge până la genunchi, atât de palid încât pare bolnav și are mereu un aer înspăimântat și nu râde niciodată; și unul cu părul roșcat, cu un braț inert pe care-l ține atârnat de gât. Tatăl lui a plecat în America și mama lui umblă de colo-colo să vândă verdețuri. E și un tip curios, vecinul meu din stânga – Stardi –, mic și îndesat, fără gât, un ursuz care nu vorbește cu nimeni și pare că înțelege puțin, dar e atent la învățător, fără să bată din pleoape, cu fruntea încruntată și cu dinții strânși. Si dacă e întrebat ceva când vorbește învățătorul, prima și a doua oară nu răspunde, a treia oară trage un șut. Și are alături o față nerușinată și tristă, unul pe care-l cheamă Franti, care a fost deja exmatriculat dintr-o altă școală. Sunt și doi frați, îmbrăcați la fel, care seamănă perfect și poartă amândoi o pălărie cu boruri largi și o pană de fazan. Dar cel mai frumos dintre toți, cel mai isteț, care sigur va fi primul și anul acesta, e Derossi; și învățătorul, care a înțeles asta deja, îl ascultă mereu. Însă eu țin la Precossi, fiul fierarului, cel cu jacheta lungă, care pare bolnăvior. Se spune că tatăl lui îl bate. Este foarte timid și, de fiecare dată când pune întrebări sau atinge pe cineva, spune „scuze“ și privește cu ochi buni și triști. Dar Garrone e cel mai mare și cel mai blajin.

O faptă generoasă

Miercuri, 26

Și tocmai Garrone s-a întâmplat să se facă cunoscut în această dimineață. Când am intrat în școală (un pic târziu, căci mă oprise învățătoarea din clasa întâi să mă întrebe la ce oră poate veni în vizită la noi acasă), învățătorul încă nu venise și trei sau patru băieți îl chinuiau pe bietul Crossi, cel cu părul roșcat, care are un braț inert, și mama lui vinde verdețuri. Îl zgândăreau cu riglele, îi aruncau în față coji de castane și îi ziceau „schilodule“ și „monstrule“, imitându-l cu brațul lui agățat de gât. Și el singur, în fundul băncii, palid, stătea să asculte, uitându-se când la unul, când la altul cu ochi imploratori, să-l lase în pace. Dar ceilalți cu atât mai mult îl batjocoreau, și el a început să tremure și să se facă roșu de mânie. Dintr-odată, Franti, obraznicul ăla, s-a suit pe o bancă și, prefăcându-se că

duce două coșuri pe brațe, a maimuțărit-o pe mama lui Crossi, când venea să-și aștepte fiul la poartă; pentru că acum e bolnavă. Mulți au început să râdă tare. Atunci Crossi și-a ieșit din minți și, apucând o călimară, i-a azvârlit-o în cap cu toată puterea, dar Franti s-a eschivat și călimara l-a lovit în piept pe învățătorul care intra.

Toți au fugit la loc și au făcut liniște, speriați.

Învățătorul, palid, a urcat la catedră și, cu vocea schimbată, a întrebat:

— Cine a fost?

Nimeni n-a răspuns.

Învățătorul a strigat încă o dată, ridicând și mai mult vocea:

— Cine e?

Atunci Garrone, înduioșat de bietul Crossi, s-a ridicat brusc și a spus ferm:

— Eu!

Învățătorul l-a privit, s-a uitat la elevii uimiți, apoi a spus cu voce calmă:

— Nu ești tu.

Și, după un moment:

— Vinovatul nu va fi pedepsit. Să se ridice!

Crossi s-a ridicat și a spus plângând:

— Mă loveau și mă insultau, eu mi-am ieșit din minți, am tras...

— Așază-te, a spus învățătorul. Să se ridice cei care l-au provocat.

Patru s-au ridicat, cu capul plecat.

— Voi, a spus învățătorul, ați insultat un coleg care nu vă provoca, v-ați bătut joc de un nefericit, ați lovit un copil firav care nu se poate apăra. Ați comis o faptă dintre cele mai josnice, mai rușinoase de care se poate mânji o ființă umană. Lașilor!

Spunând asta, a coborât printre bănci, a pus o mână sub bărbia lui Garrone, care stătea cu fața în jos, și făcându-l s-o ridice, l-a fixat în ochi și a spus:

— Tu ești un suflet nobil.

Garrone, profitând de prilej, a murmurat nu știu ce cuvinte la urechea învățătorului; și acesta, întorcându-se spre cei patru vinovați, a spus brusc:

— Vă iert.

Învățătoarea mea din clasa întâi

Joi, 27

Învățătoarea mea și-a ținut promisiunea, a venit azi acasă în momentul în care mă pregăteam să ies cu mama mea să ducem lenjerie unei femei sărace, recomandată de *La Gazzetta*. Trecuse un an de când n-o mai văzusem la noi acasă. Toți am întâmpinat-o cu bucurie. E la fel, minionă, cu

voalul ei verde la pălărie, îmbrăcată simplu și pieptănată neglijent, că nu are timp să-și aranjeze părul, dar un pic mai lividă decât anul trecut, cu câteva fire de păr albe și o tuse neîntreruptă. Mama i-a spus:

— Și sănătatea, dragă doamnă învățătoare? Nu vă îngrijiți suficient!

— Ei, nu contează! a răspuns cu zâmbetul ei vesel și totodată melancolic.

— Vorbiți prea tare, a adăugat mama mea, vă obosiți prea mult cu elevii dumneavoastră.

E adevărat, se aude mereu vocea ei. Îmi amintesc când mergeam la școală în clasa ei. Vorbește întruna, vorbește astfel încât elevii să nu-și piardă atenția și nu stă o clipă așezată. Eram foarte sigur că o să vină, pentru că nu uită niciodată de elevii ei, le ține minte numele ani la rând. În zilele cu examenul lunar dă fuga să-l întrebe pe director ce note au primit. Îi așteaptă la ieșire și cere compunerile să vadă dacă au făcut progrese. Mulți încă vin să o viziteze de la gimnaziu, și deja poartă pantaloni lungi și ceas. Azi se întorcea foarte agitată de la Pinacotecă, unde îi însoțise pe elevii ei, ca în anii trecuți, fiindcă în fiecare zi de joi îi ducea pe toți la un muzeu și explica totul. Biata învățătoare, a mai slăbit. Dar e tot plină de viață, se înflăcărează când vorbește despre școala ei. A vrut să revadă patul unde am zăcut foarte bolnav cu doi ani în urmă și care acum e al fratelui meu; l-a privit o vreme și nu putea vorbi. A trebuit să plece repede în vizită la un băiat din clasa ei, fiul unui șelar, bolnav de rujeolă, și în plus avea un teanc cu pagini de corectat, o întreagă seară de lucru, la care se adăuga o lecție privată de aritmetică, înainte de căderea nopții, cu o negustoreasă.

— Ei bine, Enrico, mi-a zis plecând, mai ții la învățătoarea ta, acum că rezolvi probleme dificile și faci compuneri lungi?

M-a sărutat și mi-a mai zis din capătul scării:

— Să nu mă uiți, știi, Enrico!

O, buna mea învățătoare, niciodată, niciodată n-o să te uit. Și când voi fi mare, o să-mi amintesc de tine și o să merg să te vizitez printre elevii tăi; și de fiecare dată când o să trec pe lângă o școală și o să aud vocea unei învățătoare, o să mi se pară că aud vocea ta și o să mă gândesc la cei doi ani pe care i-am petrecut în școala ta, unde am învățat multe lucruri, unde te-am văzut de multe ori bolnavă și obosită, dar întotdeauna plină de bunăvoință, întotdeauna indulgentă, disperată când unul căpăta un obicei

rău al degetelor la scris, tremurând când inspectorii ne ascultau, fericită când făceam impresie bună, bună întotdeauna și iubitoare ca o mamă. Niciodată, niciodată n-o să uit de tine, învățătoarea mea.

Într-o mansardă

Vineri, 28

Ieri-seară, eu împreună cu mama și cu sora mea, Silvia, ne-am dus să ducem lenjeria femeii sărace recomandată de ziar. Eu am cărat pachetul, iar Silvia avea ziarul, cu inițialele numelui și ale adresei. Am urcat până sub acoperișul unei case înalte, pe un coridor lung, unde erau multe uși. Mama mea a bătut la ultima: ne-a deschis o femeie încă tânără, blondă și foarte slabă, pe care imediat mi s-a părut că o văzusem deja în alte dăți, cu același batic albastru-închis pe cap.

- Dumneata ești cea din ziar, cutare și cutare? a întrebat mama.
- Da, doamnă, eu sunt.
- Ei bine, ți-am adus niște lenjerie.

Și femeia atâta a mulțumit și a binecuvântat, că nu mai termina.

Eu, între timp, am văzut într-un colț al camerei goale și întunecoase un băiat îngenunchat în fața unui scaun, cu spinarea întoarsă spre noi, care părea că scrie: și chiar scria, cu hârtia pe scaun, și avea călimara pe podea.

Cum reușea să scrie așa pe întuneric?

În timp ce spuneam asta în sinea mea, iată că brusc recunosc părul roșcat și jacheta de aba a lui Crossi, fiul vânzătoarei de verdețuri, cel cu brațul inert. I-am zis încet mamei mele, în timp ce femeia puneă lucrurile jos.

— Tac! a răspuns mama. E posibil să se rușineze că te vede, că-ți faci pomană cu mama lui; nu-l striga.

Dar în momentul acela Crossi s-a întors, eu am rămas stânjenit, el a zâmbit și atunci mama mea mi-a dat un brânci să mă duc imediat să-l îmbrățișez. Eu l-am îmbrățișat, el s-a ridicat și m-a luat de mână.

— Iată-mă aici, îi spunea în răstimpul acela mama lui mamei mele, singură cu băiatul acesta, soțul în America de șase ani și, pe deasupra, bolnavă, că nu mai pot merge să vând verdețuri să câștig banii aceia puțini. Nu ne-a rămas nici măcar o măsuță unde bietul meu Luigino să-și poată face temele. Când aveam teigheaua jos în poartă, măcar putea să scrie la teighea: acum mi-au luat-o. Nici măcar un pic de lumină, să învețe fără să-și strice vederea. Și e o minune că-l pot trimite la școală, fiindcă primăria îi dă manuale și caiete. Bietul Luigino, care ar învăța foarte bucuros! Sărmană femeie ce sunt!

Mama i-a dat tot ce avea în geantă, l-a sărutat pe băiat și aproape plângea când am ieșit. Și avea dreptate să-mi spună:

— Uite bietul copil, cum e constrâns să lucreze! Tu, care ai tot confortul, și tot ți se pare greu învățatul! Ah! Enrico, băiatul meu, e mai mult merit în munca lui de o zi decât în munca ta de-un an. Celor ca el ar trebui să li se dea premiile!

Tata auzise aceste ultime cuvinte pronunțate de mama și, în aceeași zi, am găsit această scrisoare pe masa mea de lucru:

Școala

Vineri, 28

Da, dragă Enrico, ți-e greu cu învățatul, cum spune mama ta. Încă nu te văd mergând la școală cu convingere în suflet și cu chipul zâmbitor, așa cum aș vrea. Tot îndărătnic ești. Dar ascultă: gândește-te un pic ce săracă, demnă de dispreț ar fi ziua ta dacă nu te-ai duce la școală! Cu mâinile împreunate, la capătul unei săptămâni, ai cere să te întorci, ros de plictiseală și de rușine, dezgustat de jocurile tale și de propria existență. Toți, toți învață acum, Enrico, băiatul meu. Gândește-te la muncitorii care se duc la școală după ce au trudit

toată ziua; la femeile, la fetele din popor care se duc la școală duminica, după ce au muncit toată săptămâna; la soldații care pun mâna pe cărți și pe caiete când se întorc extenuați de la instrucție. Gândește-te la băieții muți și la cei orbi, care totuși învață; și până și la prizonieri, care și ei învață să citească și să scrie. Gândește-te, dimineața, când ieși, că în exact același moment, chiar în orașul tău, alți treizeci de mii de copii merg la fel ca tine să stea închiși timp de trei ore într-o încăpere să învețe. Dar ce! Gândește-te la acei nenumărați copii care cam pe la aceeași oră merg la școală în toate țările. Încearcă să-i vezi cu ajutorul imaginației, cum merg și tot merg pe ulițele satelor liniștite, pe străzile orașelor gălăgioase, pe țărmurile mărilor și malurile lacurilor, când sub un soare arzător, când prin ceață, cu barca în țările traversate de canale, cu calul pe întinsele câmpii, cu sania pe zăpezi, prin văi și pe coline, prin păduri și torenți, în sus pe potecile solitare ale munților, singuri, în perechi, în grupuri, în șiruri lungi, toți cu manualele sub braț, îmbrăcați în mii de moduri, vorbind în mii de limbi, de la ultimele școli ale Rusiei, aproape pierdute printre ghețuri, la ultimele școli ale Arabiei, umbrite de palmieri, milioane și milioane, toți învățând într-o sută de forme diferite aceleași lucruri. Imaginează-ți acest furnicar enorm de copii din o sută de popoare, această mișcare imensă din care faci parte și spune-ți: „Dacă această mișcare s-ar opri, omenirea s-ar prăbuși din nou în barbarie; această mișcare înseamnă progresul, speranța, gloria lumii.“ Așadar, curaj, micule soldat al imensei armate. Manualele sunt armele tale, clasa e escadronul tău, câmpul de luptă e întreg pământul și victoria e civilizația umană. Nu fi un soldat laș, Enrico, băiatul meu!

Tatăl tău

Micul patriot padovan

Povestire lunară

Sâmbătă, 29

N-o să fiu un soldat laș, nu! Dar aș merge mult mai bucuros la școală dacă învățătorul ne-ar spune în fiecare zi o povestire ca cea de azi-dimineață. În fiecare lună, a spus, o să ne aducă una, o să ne-o dea scrisă și o să

fie mereu povestirea despre o faptă frumoasă și adevărată, realizată de un copil. *Micul patriot padovan* se intitulează aceasta. Iată cum s-au petrecut lucrurile.

Un vapor francez a plecat din Barcelona, un oraș din Spania, spre Genova și la bord erau francezi, italieni, spanioli, elvețieni. Era printre alții un băiat de unsprezece ani, prost îmbrăcat, singur, care stătea mereu deoparte, ca un animal sălbatic, uitându-se la toți cu o privire piezișă. Cu doi ani în urmă, tatăl și mama lui, țărani din împrejurimile Padovei, îl vânduseră șefului unei companii de saltimbanci, care, după ce-l învățase să facă acrobațiile cu forța pumnilor, a șuturilor și a înfometării, îl luase cu el prin Franța și Spania, bătându-l mereu și ținându-l flămând. La Barcelona, nemaiputând suporta loviturile și foamea, ajuns într-o stare care-ți stârnea mila, fugise de zbirul lui și se dusesse numaidecât să ceară protecție de la Consulul Italiei, care, înduișat, îl imbarcase pe vaporul acela, dându-i o scrisoare pentru chestorul Genovei, cu rugămintea să-l trimită înapoi la rudele lui – la rudele care-l vânduseră ca pe un animal. Bietul băiat era zdrențaros și bolnăvior. Îi dăduseră o cabină la clasa a doua. Toți se uitau la el. Cineva îi puneă întrebări, dar el nu răspundea și părea că-i urăște și-i disprețuiește pe toți, într-atât îl înăspriseră și-l întristaseră privațiunile și bătăile. Totuși, trei călători, tot insistând cu întrebările, au reușit să-i dezlege limba și, în câteva cuvinte necizelate, un amestec de dialect venețian, de spaniolă și de franceză, el și-a spus povestea. Nu erau italieni acei călători, dar au înțeles și, un pic din compasiune, un pic pentru că erau ațâțați de vin, i-au dat niște bani, glumind și zgândărindu-l să povestească și alte lucruri. Și intrând în sală, în momentul acela, niște doamne, toți trei, ca să fie văzuți, i-au mai dat bani strigând: „Ia asta! Ia și asta“, făcând să răsune monedele pe masă.

Băiatul a băgat totul în buzunar, mulțumind cu jumătate de gură, cu atitudinea lui morocănoasă, dar cu o privire pentru prima dată surâzătoare și afectuoasă. Apoi s-a cățarat în cușeta lui, a tras perdeaua și a stat liniștit, gândindu-se la ale lui. Cu banii aceia putea gusta ceva bun la bordul vaporului, după doi ani de când se chinuia să-și câștige pâinea; putea să-și cumpere o jachetă, imediat ce debarca la Genova, după doi ani de când umbla îmbrăcat în zdrențe; și putea chiar, ducându-i acasă, să fie primit de tatăl și de mama lui un pic mai uman decât l-ar fi primit dacă ar fi ajuns cu

buzunarele goale. Banii aceia însemnau o mică avere pentru el. Și la asta se gândea, consolată, în spatele perdelei de la cușeta lui, în timp ce călătorii discutau, așezați la masa de prânz, în mijlocul sălii de la clasa a doua. Beau și vorbeau despre călătoriile lor și despre țările pe care le văzuseră și, din discuție în discuție, au ajuns să vorbească despre Italia. Unul a început să se vaite de hoteluri, un altul de căile ferate și apoi toți împreună, înflăcă-rându-se, au început să vorbească urât despre orice. Unul ar fi preferat să călătorească în Laponia; un altul spunea că nu găsisese în Italia decât escroci și tâlhari; al treilea, că funcționarii italieni nu știu să citească.

— Un popor ignorant, a repetat primul.

— Murdar, a adăugat al doilea.

— Ho...! a exclamat al treilea.

Și voia să spună „hoț“, dar n-a putut să ducă până la capăt cuvântul: o ploaie de monede și jumătăți de liră s-a revărsat peste capetele lor și peste umerii lor și a săltat pe masă și pe podea cu un zgomot infernal. Toți trei s-au ridicat furioși, privind în sus, și au mai primit un pumn de bani în față.

— Luați-vă banii înapoi! a spus cu dispreț băiatul, cu capul ivit de după perdeaua cușetei. Eu nu accept pomană de la cine-mi insultă țara!

NOIEMBRIE

Coșarul

Marți, 1

Ieri-seară am mers la secția de fete a școlii, lângă a noastră, să-i dau povestirea cu băiatul padovan învățătoarei Silviei, care voia s-o citească. Șapte sute de fete sunt acolo! Când am ajuns, începeau să iasă, toate vesele, în așteptarea vacanței de Sărbătoarea Tuturor Sfinților și a morților. Și iată un lucru frumos pe care l-am văzut. În fața porții școlii, de partea cealaltă a străzii, stătea, cu brațul sprijinit de zid și cu fruntea așezată pe braț, un coșar foarte mic, cu fața neagră, cu sacul și cu peria lui, și plângea în hohote, cu sughituri. Două sau trei fete din clasa a doua s-au apropiat de el și i-au spus:

— De ce plângi în halul ăsta?

Dar el nu răspundea și plângea în continuare.

— Dar zi ce ai, de ce plângi? i-au repetat fetele.

Și atunci el și-a ridicat fața de pe braț – o față de copil – și a spus plângând că fusese în mai multe case să curețe coșurile, unde câștigase treizeci de bani, dar îi pierduse, îi scăpaseră prin descusătura unui buzunar (și arăta descusătura) –, și nu mai îndrăznea să se întoarcă acasă fără bani.

— Stăpânul mă ciomăgește, a spus hohotind cu sughituri și și-a lăsat din nou capul pe braț, ca un om deznădăjduit.

Copilele au stat să-l privească, toate serioase. Între timp, se apropiaseră alte fete, mari și mici, fiice sărace de muncitori și domnișoare bogate, cu servietele lor sub braț, și una mare, care avea o pană albastră la pălărie, a scos din buzunar doi bani și a spus:

— Eu nu am decât doi bani. Să facem chetă!

— Și eu am doi bani, a spus alta îmbrăcată în roșu, o să găsim treizeci printre noi toate!

Și atunci au început să se strige:

— Amalia!

— Luigia!

— Annina!

— Un ban! Cine are bani?

— Aici banii!

Multe dintre ele aveau bani să-și cumpere flori sau caiete, totuși i-au dus; altele mai mici au dat centime; cea cu pana albastră strângea totul și număra cu voce tare:

— Opt, zece, cincisprezece!

Dar mai trebuia. Atunci a apărut una mai mare decât toate, care părea aproape o învățătoare, și a dat jumătate de liră. Elevele au întâmpinat-o cu bucurie. Mai lipseau cinci bani.

— Acum vin cele dintr-a patra care au și ele, a spus una.

Cele dintr-a patra au venit, și banii au apărut. Stăteau îngrămădite toate, și era frumos să-l vezi pe amărâtul acela de coșar în mijlocul tuturor

acelor hăinuțe divers colorate, în centrul acelei vânzoleli de pene, de panglici, de cârlionți. Cei treizeci de bani se adunaseră deja și mai veneau încă, iar cele mai micuțe, care nu aveau bani, își făceau loc printre cele mari întinzând buchetele lor de flori, doar așa, ca să dea ceva. Pe neașteptate, a sosit portăreasa strigând:

— Doamna directoare!

Fetele au fugit în toate părțile ca un stol de vrăbii. Și atunci a putut fi văzut micul coșar, singur, în mijlocul străzii, ștergându-și ochii, foarte bucuros, cu mâinile pline de bani, și avea la butonierele jachetei, în buzunare, la pălărie, multe buchete de flori; și erau flori și pe jos, la picioarele lui.

Ziua morților

Miercuri, 2

Ziua aceasta este consacrată comemorării morților. Știi, Enrico, căror morți ar trebui să dedici un gând în această zi, voi toți, tinerii? Celor care au murit pentru voi, pentru tineri, pentru copii. Câți au murit și câți mor încontinuu! Te-ai gândit vreodată la câți tați și-au distrus viața la muncă, la câte mame au fost îngropate înainte de vreme, consumate de lipsurile la care s-au condamnat ca să-și întrețină copiii? Știi câți bărbați și-au înfipt un cuțit în inimă de disperare că-și văd copiii în sărăcie și câte femei s-au înecat sau au murit de durere sau au înnebunit că au pierdut un copil? Gândește-te la toți acei morți în această zi, Enrico. Gândește-te la multele învățătoare care au murit tinere, istovite de eforturile de la școală, din iubire pentru copii, de care nu au avut inimă să se despartă; gândește-te la medicii care au murit de boli contagioase, sfidate curajos ca să-i îngrijească pe cei mici; gândește-te la toți cei care, în naufragii, în incendii, în foamete, într-un moment de mare primejdie, au cedat copiilor ultimul duminic de pâine, ultima plută de salvare, ultima frânghie ca să scape de flăcări și au murit bucuroși de sacrificiul lor, care ținea în viață un mic inocent. Sunt nenumărați, Enrico, acești morți; fiecare cimitir cuprinde sute de astfel de sfinte creaturi care, dacă s-ar putea ridica un moment din groapă, ar striga numele unui copil, pentru care au sacrificat plăcerile tinereții, liniștea bătrâneții, sentimentele, inteligența,

viața; mirese de douăzeci de ani, bărbați în toată puterea, bătrâne octogena-re, tinerei – martiri eroi și necunoscuți ai copilăriei – atât de măreți și atât de nobili, că nu sunt atâtea flori pe pământ câte ar trebui să punem pe mor-mintele lor. Atât sunteți de iubiți, o, copii! Gândește-te astăzi cu recunoștință la morții aceia și o să fii mai bun și mai afectuos cu toți cei care te îndrăgesc și care trudesă pentru tine, dragul meu fecior norocos, care, de Ziua morților, nu ai încă pe nimeni de jelit!

Mama ta

Prietenul meu Garrone

Vineri, 4

N-au fost decât două zile de vacanță și mi s-a părut că stau mult timp fără să-l revăd pe Garrone. Cu cât îl cunosc mai bine, cu atât mi-e mai drag, și așa li se întâmplă tuturor celorlalți, mai puțin aroganților, care nu cad de acord cu el, pentru că el nu dă voie aroganțelor să se întâmple. De fiecare dată când unul mare ridică mâna asupra unuia mic, cel mic strigă „Garrone” și cel mare nu-l mai lovește. Tatăl lui e mecanic de locomotivă. El a început târziu școala pentru că a fost bolnav doi ani. E cel mai înalt și cel mai puternic din clasă, ridică o bancă într-o mână, mănâncă întruna, e bun. Orice i se cere, creion, gumă de șters, hârtie, briceag, împrumută sau dă totul; și nu vorbește și nu râde în școală: stă mereu nemișcat în banca prea îngustă pentru el, cu spatele rotund și capul între umeri. Când mă uit la el, îmi surâde cu ochii mijiiți, parcă spunându-mi: „Ei bine, Enrico, suntem prieteni?”

Mă face să râd, mare și vânjos cum e, că are jacheta, pantalonii, mânecile, totul prea strâmt și prea scurt, o pălărie care nu-i stă pe cap, tuns chilug, pantofii butucănoși și o cravată mereu răsucită ca o sfoară. Dragul Garrone, e suficient să te uiți o dată la chipul lui ca să simți afecțiune pentru el. Toți cei mai mici ar vrea să-i fie colegi de bancă. Știe bine aritmetică. Cară manua-alele în teanc, legate cu o chingă de piele roșie. Are un cuțit cu mânerul de sedef pe care l-a găsit anul trecut în târgul de arme și într-o zi și-a tăiat un

deget până la os, dar nimeni din școală nu și-a dat seama, și acasă n-a suflat o vorbă, să nu-i sperie pe părinți. Lasă să i se spună orice în glumă și nu se supără niciodată, dar vai de cei care îi spun: „Nu e adevărat“, când afirmă ceva. Aruncă flăcări din ochi atunci și lovește cu pumnii să spargă banca. Sâmbătă-dimineată i-a dat un ban unuia din clasa întâi, care plângea în mijlocul străzii pentru că i-l luaseră pe al lui și nu mai putea să-și cumpere caietul. Acum sunt trei zile de când lucrează la o scrisoare de opt pagini cu ornamente din peniță pe margini, pentru ziua onomastică a mamei lui, care vine adesea să-l ia și e înaltă și robustă ca el, și simpatică. Învățătorul se uită mereu la el și, de fiecare dată când trece pe lângă el, îl bate cu mâna pe gât, ca pe un bun tăuraș liniștit. Eu îl îndrăgesc. Sunt bucuros când îi strâng mâna mare, care pare mâna unui bărbat. Sunt atât de sigur că și-ar risca viața să salveze un coleg, că s-ar lăsa și omorât ca să-l apere, se vede atât de clar în ochii lui. Și chiar dacă pare întotdeauna că bombăne cu vocea lui groasă, e o voce care vine dintr-o inimă nobilă, se simte.

Cărbunarul și domnul

Luni, 7

Garrone n-ar fi rostit niciodată cuvântul acela pe care Carlo Nobis i l-a spus lui Betti ieri. Carlo Nobis e îngâmfat pentru că tatăl lui e un mare domn: un domn înalt, cu o barbă neagră, foarte serios, care își însoțește fiul aproape în fiecare zi. Nobis s-a certat ieri-dimineată cu Betti, unul dintre cei mai mici, fiul unui cărbunar, și, neștiind ce să-i răspundă, pentru că nu avea dreptate, i-a spus tare:

— Tatăl tău e un cerșetor.

Betti s-a înroșit până-n vârful urechilor și n-a spus nimic, dar ochii i s-au umplut de lacrimi și, întorcându-se acasă, i-a repetat cuvântul tatălui său. Și iată că acest cărbunar, un bărbat scund, negru tot, apare la lecția de după-amiază cu băiatul de mână să se plângă învățătorului. În timp ce se plângea învățătorului și toți tăceau, tatăl lui Nobis, care-și ajuta fiul să-și scoată mantaua, ca de obicei, în pragul ușii, auzind pronunțându-se numele lui, a intrat și a cerut explicație.

— E acest muncitor, a răspuns învățătorul, care a venit să se plângă pentru că fiul dumneavoastră, Carlo, i-a spus băiatului său: „Tatăl tău e un cerșetor.“

Tatăl lui Nobis s-a încruntat și s-a înroșit un pic. Apoi l-a întrebat pe fiul lui:

— Ai spus cuvântul acesta?

Fiul, în picioare în mijlocul clasei, cu capul plecat, în fața micului Betti, n-a răspuns.

Atunci tatăl l-a luat de braț și l-a împins mai spre Betti, că aproape se atingeau, și i-a spus:

— Cere-i scuze.

Cărbunarul a vrut să intervină spunând:

— Nu, nu.

Dar domnul nu i-a dat atenție și i-a repetat fiului:

— Cere-i scuze. Repetă cuvintele mele. „Eu îți cer scuze pentru cuvântul jignitor, nesocotit, infam pe care l-am spus despre tatăl tău, a cărui mână tatăl meu se consideră onorat să i-o strângă.“

Cărbunarul a făcut un gest ferm, parcă spunând: „Nu vreau.“ Domnul nu l-a ascultat și fiul lui a spus încet, cu un fir de voce, fără să ridice ochii din pământ:

— Eu îți cer scuze... pentru cuvântul jignitor... nesocotit... infam pe care l-am spus despre tatăl tău, a cărui mână tatăl meu... se consideră onorat să o strângă.

Atunci domnul i-a întins mâna cărbunarului, care i-a strâns-o cu putere, și apoi imediat, cu un brânci, l-a aruncat pe băiatul lui în brațele lui Carlo Nobis.

— Îmi faceți favoarea de a-i așeza unul lângă altul? i-a spus domnul învățătorului.

Învățătorul l-a așezat pe Betti în banca lui Nobis. Când au ajuns la locul lor, tatăl lui Nobis a salutat și a ieșit.

Cărbunarul a rămas câteva clipe pe gânduri, privindu-i pe cei doi băieți unul lângă altul. Pe urmă, s-a apropiat de bancă și l-a ținut pe Nobis cu o expresie de afecțiune și de regret, ca și cum ar fi vrut să-i spună ceva. Dar n-a spus nimic. A întins mâna să-l mângâie, dar nici n-a îndrăznit, așa

că a trecut doar două degete groase peste fruntea lui. Apoi a pornit spre ușă și, întorcându-se încă o dată să-l privească, a dispărut.

— Să nu uitați ce ați văzut, băieți! a spus învățătorul. Asta e cea mai frumoasă lecție a anului.

Învățătoarea fratelui meu

Joi, 10

Fiul cărbunarului a fost elevul învățătoarei Delcati, care a venit azi să-l viziteze pe fratele meu bolnăvior și ne-a făcut să râdem povestindu-ne că mama acelui băiat, cu doi ani în urmă, i-a dus acasă o cantitate de cărbune cât încape într-un șorț, să-i mulțumească că-i dăduse medalia fiului ei. Și se încăpățâna, sărmana femeie, nu voia să ia cărbunele înapoi și aproape că plângea când a trebuit să se întoarcă acasă cu șorțul plin. Și despre altă femeie bună ne-a spus că i-a dus un buchet de flori foarte greu, iar înăuntru erau micile ei economii. Ne-am amuzat mult auzind-o, și astfel fratele meu a înghițit medicamentul pe care înainte nu-l voia.

Câtă răbdare trebuie să aibă cu copiii aceia din clasa întâi, toți știrbi ca niște moșuleți, care nu-l pronunță pe „r” sau pe „s” și unul tușește, altuia îi curge sânge din nas, unul își pierde saboții sub bancă și altul bocește că s-a înțepat cu penița, unul plânge că a cumpărat un caiet numărul doi în loc de numărul unu. Cincizeci într-o clasă, care nu știu nimic, cu mânuțele alea moi, și să fie nevoită să-i învețe pe toți să scrie! Ei duc în buzunare bucățele de lemn-dulce, nasturi, dopuri de flacoane, praf de cărămidă, tot felul de mărunțișuri, și învățătoarea e nevoită să le caute; dar ascund obiectele chiar și în pantofi. Și nu sunt atenți: un muscoid care intră pe fereastră iscă o dezordine totală, iar vara aduc în școală iarbă și cărăbuși, care zboară sau cad în călimări și apoi lasă dăre de cerneală pe caiete. Învățătoarea trebuie să facă pe mama cu ei, să-i ajute să se îmbrace, să le bandajeze degetele înțepate, să ia de pe jos căciulile care cad, să aibă grijă să nu-și schimbe paltoanele între ei, că altfel, pe urmă, miorlăie și zbiară. Bietele învățătoare! Și mamele care se vaită și ele: Cum se face, domnișoară, că fiul meu și-a pierdut penița? Cum de al meu nu învață nimic?

De ce nu-i dați mențiune copilului meu, care știe atâtea? De ce nu scoateți cuiul acela din bancă, fiindcă i-a sfâșiat pantalonii lui Piero al meu? Uneori se înfurie pe băieți învățătoarea fratelui meu și, când nu mai poate, își mușcă un deget, ca să nu dea voie palmei să lovească. Își pierde răbdarea, dar apoi regretă, și îl mângâie pe băiatul la care a țipat. Îl alungă pe ștengar din școală, dar își înghite lacrimile și se înfurie pe părinții care-i înfometează pe copilași drept pedeapsă. E tânără și înaltă învățătoarea Delcati, și îmbrăcată bine, brunetă și zglobie. Face totul impulsiv, se emoționează din nimic și atunci vorbește cu mare duiosie.

— Dar cel puțin copilașii ajung să vă îndrăgească? a întrebat-o mama.

— Mulți, da, a răspuns, dar odată ce se termină anul, majoritatea nu se mai uită la noi. Când sunt cu profesorii, aproape că se rușinează că au fost la noi, la o învățătoare. După doi ani de grijă, după ce ai iubit atât de mult un copil, ne întristează să ne despărțim de el, dar ne spunem: „Oh, de acela sunt sigură, acela o să mă iubească.” Dar trece vacanța, vine la școală, alergăm spre el: „O, copilule, copilul meu!” și el întoarce capul în altă parte. Aici învățătoarea se întrerupe. Dar tu n-o să faci așa, micuțule, a spus apoi, ridicându-se cu ochii umezi și sărutându-l pe fratele meu, tu n-o să întorci capul în altă parte, nu-i așa? N-o s-o renegi pe biata ta prietenă.

Mama

Joi, 10

În prezența învățătoarei fratelui tău, ai fost nepoliticos cu mama ta! Să nu se mai întâmple niciodată, Enrico, absolut niciodată! Cuvântul tău nerespectuos mi-a sfredelit inima. M-am gândit la mama ta când, sunt ani de atunci, a stat aplecată o noapte întreagă peste pătuțul tău să-ți asculte respirația, vărsând lacrimi amare de îngrijorare și clănțănindu-i dinții de groază, crezând că te pierde, și eu temându-mă că o să-și piardă mințile; și la gândul acela m-a încercat un sentiment de dezgust față de tine. Tu, să o jignești pe mama ta! Mama ta, care ar da un an de fericire ca să te scape de o oră de durere, care ar cerși pentru tine, care s-ar lăsa ucisă ca să-ți salveze viața! Ascultă, Enrico. Fixează-ți bine în minte gândul acesta. Imaginează-ți chiar că îți sunt sortite în viață multe zile groaznice: cea mai groaznică dintre toate va fi cea în care o vei pierde pe mama ta. De-o mie de ori, Enrico, când vei fi deja bărbat, puternic, încercat de toate greutățile, o s-o invoci, subjugat de o imensă dorință de a-i auzi din nou vocea pentru o clipă și a-i revedea brațele deschise în care să te arunci plângând în hohote, ca un copil amărât fără ocrotire și fără alinare. Cum o să-ți amintești atunci de orice amărăciune pe care i-o vei fi pricinuit-o și cu ce regrete o să le plătești pe toate, nefericitele! Să nu sperii seninătate în viața ta dacă îți vei fi mâhnit mama. Tu te vei căi, îi vei cere iertare, îi vei cînsti amintirea; inutil. Inutil. Conștiința nu-ți va da pace, imaginea aceea blândă și bună va avea întotdeauna pentru tine o expresie de tristețe și de reproș care îți va supune sufletul chinului. Vai, Enrico, ai grijă: acesta e cel mai sacru dintre sentimentele umane. Vai de cel care îl calcă în picioare! Asasinul care-și respectă mama încă are ceva onest și nobil în inimă; cel mai glorios dintre oameni, care o îndurerează și o jignește, nu e decât o creatură josnică. Să nu-ți mai iasă niciodată pe gură un cuvânt aspru pentru cea care ți-a dat viață. Și dacă-ți mai scapă vreunul, să nu fie frica de tatăl tău, să fie impulsul sufletului care să te arunce la picioarele ei s-o implori să-ți șteargă de pe frunte semnul nerecunoștinței cu sărutul iertării. Eu te iubesc, copilașul meu; tu ești speranța cea mai dragă a vieții mele; dar aș vrea mai degrabă să te văd mort decât nerecunoscător față de

mama ta. Du-te, și o vreme nu-mi mai aduce mângâierea ta. N-aș putea să te mângâi, la rândul meu, din inimă.

Tatăl tău

Colegul meu Coretti

Duminică, 13

Tata m-a iertat, dar eu am rămas un pic trist, și atunci mama m-a trimis cu fiul cel mare al portarului să fac o plimbare pe bulevard. Cam pe la jumătatea bulevardului, trecând pe lângă o căruță oprită în fața unei prăvălii, mă aud strigat pe nume. Mă întorc: era Coretti, colegul meu de școală, cu jerseyul lui ciocolatiu și cu căciula lui de blană de pisică, transpirat tot și vesel, căci avea o greutate mare de lemne pe umeri. Un om stând în picioare în căruță îi întindea câte un braț de lemne odată, el le lua și le ducea în prăvălia tatălui său, unde le stivuia în grabă.

— Ce faci, Coretti? l-am întrebat.

— Nu vezi? a răspuns, întinzând brațele să ia lemnele. Repet lecția.

Eu am râs. Dar el vorbea serios și, după ce a luat brațul de lemne, a început să spună:

— Se numesc *conjugări ale verbului... variațiunile lui după număr... după număr și persoană...*

Și apoi, aruncând lemnele pe jos și stivuindu-le:

— *...după timp... după timpul la care se referă acțiunea.*

Și întorcându-se spre căruță să ia alt braț:

— *...după modul în care acțiunea e enunțată.*

Era lecția noastră de gramatică pentru a doua zi.

— Ce să fac? mi-a spus. Profit de timp. Tata a plecat cu băiatul de la prăvălie pentru o treabă. Mama e bolnavă. Trebuie să descarc eu. Între timp, repet la gramatică. E o lecție grea azi. Nu reușesc s-o tocesc. Tata a spus că o să fie aici la șapte să vă dea banii, i-a zis apoi bărbatului din căruță.

Căruța a plecat.

— Vino o clipă în prăvălie, mi-a zis Coretti.

Am intrat: era o încăpere mare, plină cu stive de lemne și de surcele, cu un cântar într-o parte.

— Azi e zi de trudă, îți garantez eu, a reluat Coretti. Trebuie să fac tema pe bucățele. Scriam propozițiile, a venit lume să cumpere. M-am pus din nou pe scris, apare căruța. În dimineața asta am făcut deja două ture la târgul de lemne, în Piața Veneția. Nu-mi mai simt picioarele și am mâinile umflate! Aș da de bucluc dacă aș avea temă la desen!

Și, între timp, mătura frunzele uscate și așchiile care acopereau pardoseala din cărămizi.

— Dar unde-ți faci tema, Coretti? l-am întrebat.

— Sigur nu aici, a reluat. Vino să vezi.

Și m-a condus într-o cămăruță în spatele prăvăliei, care servea de bucătărie și de sufragerie, cu o masă pe o latură, unde avea manualele și caietele și tema începută.

— Exact, a spus, am lăsat al doilea răspuns în aer: *din piele se fac pantofi, curele și...* Acum adaug valize.

Și luând penița, a început să scrie cu caligrafia lui frumoasă.

— E cineva? s-a auzit strigând în momentul acela din prăvălie.

Era o femeie care venise să cumpere surcele.

— Vin imediat! a răspuns Coretti.

A dat fuga dincolo, a cântărit surcelele, a luat banii, s-a dus repede într-un colț să noteze vânzarea într-un registru și s-a întors la tema lui spunând:

— Ia să vedem dacă reușesc să termin fraza.

Și a scris: *genți de voiaj, ranițe pentru soldați.*

— Ah, cafeaua mea amărată care dă în foc! a strigat dintr-odată și a dat fuga la aragaz să ia cafetiera de pe foc. E cafeaua pentru mama, a spus, a trebuit să învăț s-o fac. Așteaptă un pic, că i-o ducem; așa o să te vadă, îi va face plăcere. De șapte zile e la pat... Conjugările verbului! Mereu îmi frig degetele cu cafetiera asta. Ce mai am de adăugat după *ranițe pentru soldați*? E nevoie de încă ceva și nu găsesc. Vino la mama.

A deschis o ușă, am intrat într-o altă cameră mică: acolo se afla mama lui Coretti într-un pat mare, cu o basma albă în jurul capului.

— Uite cafeaua, mamă, a spus Coretti, întinzându-i ceașca. El e un coleg de școală.

— Ah! Ce domnișor cumsecade, mi-a spus femeia, vine să-i viziteze pe cei bolnavi, nu-i așa?

Între timp, Coretti aranja pernele la spatele mamei lui, întindea așternuturile, ațâța din nou focul, gonea pisica din scrin.

— Îți mai trebuie ceva, mamă? a întrebat apoi, luându-i ceașca. Ai luat cele două lingurițe de sirop? Când o să se termine, o să dau o fugă la spițer. Lemnele sunt descărcate. La patru o să pun carnea pe foc, așa cum ai spus, iar când o să treacă femeia cu untul, o să-i dau cei opt bani. O să fie totul bine, nu-ți face griji.

— Mulțumesc, fiule, a răspuns femeia. Bietul meu fiu! Cum se gândeste el la toate!

A vrut să iau un cub de zahăr și apoi Coretti mi-a arătat un tablouș, o fotografie a tatălui său îmbrăcat în soldat, cu decorația pentru merite cetățenești pe care o câștigase în '66, pe frontul principelui Umberto:

același chip ca al fiului, cu ochii aceia vii și zâmbetul acela atât de vesel. Ne-am întors în bucătărie.

— Am găsit, a spus Coretti, și a adăugat în caiet: *se fac și harnașamente pentru cai*. Restul las pe diseară, o să stau treaz până mai târziu. Ferice de tine că ai tot timpul să înveți și să mai ieși și la plimbare!

Și tot vesel și sprinten, intrând în prăvălie, a început să pună bucățile de lemn pe suport și să le taie în două, spunând:

— Asta e gimnastică! Nu *împingerea brațelor în față*. Vreau ca tata să găsească toate lemnele astea tăiate când se întoarce acasă: o să fie mulțumit. Partea proastă e că după ce le tai, litera „t” și litera „l” îmi ies ca niște șerpi, cum spune învățătorul. Ce să fac? O să-i spun că a trebuit să dau din brațe. Important e ca mama să se vindece repede, asta da. Azi se simte mai bine, slavă cerului! O să învăț la gramatică mâine-dimineață, odată cu cântatul cocoșului. Vai! Iată căruța cu bușteni! La muncă.

O căruță plină cu bușteni s-a oprit în fața prăvăliei. Coretti a alergat afară să vorbească cu omul, apoi s-a întors.

— Acum nu mai pot să-ți țin companie, mi-a spus. Pe mâine! Ai făcut bine că ai trecut pe la mine. Plimbare plăcută! Ferice de tine!

Și strângându-mi mâna, a alergat să ia primul buștean și a început din nou să tropăie între căruță și prăvălie, cu chipul proaspăt ca un tran-dafir sub căciula lui de blană de pisică și atât de vioi, încât te înveseleai văzându-l.

„Ferice de tine!” mi-a zis el. Vai, nu, Coretti, nu: tu ești cel mai fericit; tu, pentru că înveți și muncești mai mult, pentru că ești mai util tatălui tău și mamei tale, pentru că ești mai bun, de o sută de ori mai bun și mai cuminte decât mine, dragul meu coleg!

Directorul

Vineri, 18

Coretti era bucuros în dimineața asta, pentru că a venit să asiste la examenul lunar învățătorul lui dintr-a doua, domnul Coatti, un bărbat masiv, cu o claie de păr mare și creață, o barbă mare și neagră, doi ochi

mari și închiși la culoare și o voce tunătoare. Îi amenință întruna pe băieți că-i face bucațele și că-i duce de gât la Poliție și face toate tipurile de fețe înspăimântătoare, dar nu pedepsește niciodată pe nimeni și zâmbește mereu în barbă, pe ascuns.

Opt sunt, împreună cu Coatti, învățătorii din școala noastră, inclusiv un suplinitor, mic și fără barbă, care pare un flăcău. E un învățător la a patra, șchiop, înfășurat într-un fular mare de lână, care are tot timpul dureri, dureri pe care le-a căpătat pe când era învățător la sat, într-o școală umedă, unde șiroia apa pe pereți. Un alt învățător de la a patra e bătrân și cărunț și a fost învățător pentru orbi. Mai e unul îmbrăcat bine, cu ochelari și două mustați blonde, căruia i se spune *avocățelul*, pentru că, în timp ce era învățător, a studiat avocatura, și-a luat diploma și a scos și o carte în care te învață scrierea literelor. În schimb, cel care ne predă sportul are alură de soldat; a fost cu Garibaldi și are pe gât cicatricea unei răni de sabie din bătălia de la Milazzo. Apoi e directorul, înalt, chel, cu ochelari cu rame aurii, cu barba cărunță care îi ajunge până la piept, îmbrăcat tot în negru și mereu încheiat până la ultimul nasture. Este atât de bun cu băieții, încât, atunci când ei intră tremurând la Direcțiune, chemați pentru o dojană, nu urlă la ei, ci îi ia de mâini și expune multe motive, că nu trebuie să facă așa și că e nevoie să se căiască și să promită să fie cuminți și vorbește atât de manierat, cu o voce atât de blândă, încât toți ies cu ochii roșii, mai confuzi decât dacă i-ar fi pedepsit. Bietul director, el e întotdeauna primul la postul lui, dimineața, să-i aștepte pe elevi și să-i asculte pe părinți, iar când învățătorii pleacă deja spre casă, înconjoară școala să vadă dacă băieții nu se ascund pe sub trăsuri, sau nu rămân pe străzi la joacă, sau să-și umple ghiozdanele cu nisip ori cu pietre. Și de fiecare dată când apare la un colț de stradă, atât de înalt și îmbrăcat în negru, cete de băieți fug în toate părțile, abandonând jocul cu penițele și cu bilele, iar el îi amenință cu arătătorul, de departe, cu aerul lui iubitor și trist.

— Nimeni nu l-a mai văzut râzând, zice mama, după ce i-a murit fiul, care era voluntar în armată.

Și el are tot timpul portretul fiului în fața ochilor, pe masa din biroul Direcțiunii. Și voia să plece după nenorocirea aceea; făcuse deja cererea de pensionare la Primărie și o ținea mereu pe masă, așteptând zi după zi să

o trimită, fiindcă îi părea rău să-i părăsească pe copii. Dar deunăzi părea hotărât, și tata, care era cu el în biroul lui, îi spunea: „Ce păcat că plecați, domnule director!“, când a intrat un bărbat să înscrie un băiat care se transfera de la o altă școală la a noastră, pentru că își schimbase domiciliul. Când l-a văzut pe băiatul acela, directorul a făcut un gest de uimire. L-a privit o vreme, s-a uitat la portretul pe care-l ține pe birou și l-a privit din nou pe băiat, trăgându-l între genunchi și făcându-l să ridice capul. Băiatul acela semăna cu fiul lui mort. Directorul a spus:

— Bine.

L-a înscris, și-a luat la revedere de la cei doi, tată și fiu, și a rămas pe gânduri.

— Ce păcat că plecați! a repetat tata.

Și atunci directorul a luat cererea de pensionare, a rupt-o în două și a spus:

— Rămân.

Soldații

Marți, 22

Fiul lui era voluntar în armată când a murit, de aceea, când ieșim de la școală, directorul se duce mereu pe bulevard să-i vadă pe soldați trecând. Ieri trecea un regiment de infanterie și cincizeci de băieți au început să țopăie în jurul orchestrei, cântând și bătând ritmul cu riglele pe ghiozdane și pe serviete. Noi stăteam într-un grup pe trotuar să ne uităm: Garrone, în hainele lui prea strâmte, care mușca dintr-o bucată de pâine; Votini, cel bine îmbrăcat, care își îndepărtează mereu firele de păr de pe haine; Precossi, fiul fierarului, cu jacheta tatălui său, și calabrezul, și zidărașul, și Crossi, cu capul lui roșcovan, și Franti, cu fața lui neobrăzată, și Robetti, fiul căpitanului de artilerie, cel care a salvat un copil din calea unui omnibuz și care acum umblă în cârje. Franti a râs în fața unui soldat care șchiopăta. Dar imediat a simțit mâna unui bărbat pe umăr. S-a întors: era directorul.

— Bagă de seamă, i-a spus directorul. Să-ți bați joc de un soldat la defilare, care nu poate nici să se răzbune, nici să riposteze, e ca și cum insultă un om legat: e o lașitate.

Franti a dispărut. Soldații treceau patru câte patru, transpirați și aco-periți de colb și cu puștile care scânteiau în soare. Directorul a spus:

— Voi trebuie să țineți la soldați. Sunt cei care ne apără pe noi, cei care s-ar duce să se lase omorâți pentru noi dacă mâine o armată străină ne-ar amenința țara. Sunt și ei tineri, au cu câțiva ani mai mult decât voi; și merg și ei la școală; și sunt săraci și bogați printre ei, la fel ca printre voi, și provin din toate părțile Italiei. Vedeți, aproape că pot fi recunoscuți după chip: trec sicilieni, sarzi, napoletani, lombarzi. Acesta e un regiment vechi, dintre cele care au luptat în 1848. Soldații nu mai sunt aceiași, dar drapelul e același. Câți n-au murit deja pentru țara noastră, în jurul aceluia drapel, cu douăzeci de ani înainte să vă nașteți voi!

— Iată-l aici! a spus Garrone.

Și, într-adevăr, se vedea nu prea departe drapelul care înainta, pe deasupra capetelor soldaților.

— Faceți un lucru, copii, a spus directorul, faceți salutul vostru școlăresc, cu mâna la frunte, când trec cele trei culori.

Drapelul purtat de un ofițer a trecut prin fața noastră, zdrențuit și decolorat, cu decorațiile atârinate de lance. Noi am dus mâna la frunte toți odată. Ofițerul ne-a privit surâzând și ne-a salutat cu mâna la rândul lui.

— Bravo, băieți! a spus cineva în spatele nostru.

Ne-am întors să privim: era un bătrân care avea la butoniera sacoului panglica albastră a companiei din Crimeea: un ofițer pensionat.

— Bravo, a spus, ați făcut un lucru frumos!

Între timp, orchestra regimentului cotea în capătul bulevardului, înconjurată de o mulțime de băieți, și o sută de strigăte vesele însoțeau sunetele trompetelor, ca un cântec de război.

— Bravo! a repetat ofițerul bătrân, uitându-se la noi. Cine respectă drapelul de mic va ști să-l apere când o să fie mare.